

MULTIMEDIÁLNÍ DATABÁZE KŘEŠTAN- SKÝCH BOHEMIKÁLNÍCH JMENNÝCH AU- TORIT

Eva Novotná, Katolická knihovna v Praze

*„Znamená tedy pro každého jednotlivého potomka duchovní spo-
lečenství s jeho předky jednak velikou oporu, ale zároveň i velkou
odpovědnost. Jako můžeme přejít takřka po zádech svých dědů
přes trhliny svých vlastních chyb, může na nás být naloženo břímě
cizích nedoplatků, abychom je donesli k cíli.“*

Jan Čep: Rozptýlené paprsky, 1946.

Teologové, kněží, řeholníci i řádové sestry byli dlouho synonymem moudrosti a vysoké vzdělanosti. Veškerou svou životní energii vkládali do služby Bohu, lidem a do vědecké práce. Je všeobecně známo, že dvacáté století nebylo nakloněno ani křesťanství ani církvím. Proto také postupně, tiše a bohužel často ochotně, mizela z biografických i bibliografických slovníků a příruček zajímavá jména. Zkoumat, proč tomu tak bylo či nebylo, přísluší jiným vědním oborům.

Centrální katolická knihovna začala před šesti lety katalogizovat knihy a časopisy do automatizovaného knihovnického systému KP-SYS a záhy jsme se dostali do patové situace. Neměli jsme totiž příslušné autority. Opravy databází autorit nebraly konce a stále nebylo dost času ani prostředků, aby se sjednotily. Mezitím se katalog utěšeně rozrůstal a úměrně s ním neutěšeně rostly do téměř oblundných rozměrů problémy s autoritami. Pokusili jsme se proto stávající neutěšenou situaci změnit.

Cesta se nám otevřela až po vyhlášení programu pro vědu a výzkum Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy vypsáním poměrně neočekávaně a náhle v roce 1999. Ihned jsem podala žádost o projekt na tvorbu křesťanských bohemikálních autorit pro 20. století. Do projektu jsem zapojila ještě další tři knihovny: Biskupství litoměřického, České provincie Řádu sv. Augustina a Benediktinského arcidiákonství u sv. Vojtěcha a sv. Markéty. Naštěstí byl projekt finančně podpořen na čtyři roky. V letošním roce bude program zakončen, a proto bych Vás ráda seznámila s dosaženými výsledky naší společné práce. Navíc se domnívám, že získané zkušenosti mohou pomoci knihovníkům vyvarovat se potíží a slepých uliček, v nichž jsme často bloudili.

Cíl: Cíl projektu byl od počátku jasný. Vytvořit multimediální databázi, jejímž jádrem budou jmenné autority, které bude možno využít

v knihovnách. Celá databáze měla být široce využitelná v českém kulturním spektru.

Postup: Otázkou bylo, kde a jak začít? Při této příležitosti byla vypracována rešerše především z angloamerické jazykové oblasti, kde se objevovalo nejvíce relevantních záznamů. V českém prostředí jsme se setkávali s tématem velmi sporadicky. Čerpali jsme z databází Library and Information Abstracts, Library Literature, Library of Congress Online Catalog, prostředí WWW. Mnoho konkrétních informací ani rad jsme nenašli. Spíše jen teoretické studie o tom, jak by mohly autority v ideálním případě fungovat. Měly jsme v ruce příručku Národní knihovny (dále NK) o jmenných autoritách a UNIMARC/Authority v českém překladu.

Konzultovali jsme také s odborníky z NK a jiných institucí. Testovala se databáze jmenných autorit České národní bibliografie (dále ČNB), opravovala se stávající databáze v Centrální katolické knihovně (dále CKK). Prověřovaly se základní možné prameny, vytvářely se rešerše, bibliografie, začaly excerpcce. Řešil se též problém jmen a ochrany osobních dat podle zákona z roku 2000. Velmi problematická byla otázka křestních jmen, břimovacích jmen, řádových jmen apod. Dále jsme neměli podklady pro práci s církevními hodnostmi, se šlechtickými tituly, s vědeckými hodnostmi. Naprosto jsme se neorientovali ve spleťtých výrazech a vytvářeli nebyli jsme ani schopni vytvářet přesná hesla. Řešili jsme problém exulantů, odsunutých českých Němců, a všeobecná kritéria výběru.

Na počátku bylo podstatně blíže specifikovat předmět zkoumání a výběru, tedy koho a podle jakých kritérií zařazovat do databáze. Po zralé úvaze jsme stanovili, že budou excerpováni bohemikální autoři, kteří v období 1901–2000 napsali alespoň jednu monografii krásné nebo odborné literatury. Totéž se týkalo i sekundárních autorů (překladatelů, ilustrátorů apod.), kteří se také stali součástí databáze. Z důvodů kvantity nebylo prozatím možno zahrnout autory článků.

Problém nastal s vymezením termínu křesťanský autor. Vycházeli jsme nakonec z profesního spojení s církvemi,¹ vybírali jsme kněze, duchovní, řeholníky, řeholnice, z laiků členy křesťanských spolků a sdružení, přispěvatelé do křesťanských edic, křesťanské autory monografií o křesťanských reáliích a samozřejmě autory, o nichž bylo všeobecně známo jejich aktivní laické působení a křesťanství bylo neoddělitelně spjato s jejich tvorbou. Korekturu křesťanských autorů, literátů a básníků, laskavě provedl literární vědec Dr. Jaroslav Med. Oproti tomu autory, kteří se zabývali předmětem křesťanství z kritického, zejména marxistického hlediska jsme většinou neuváděli. Zejména z toho důvodu, že se vyskytovali v hojně míře v již

¹ Zde byl ještě stanoven přesný výběr profilově křesťanských církví z Adresáře církví a náboženských společností registrovaných v České republice. Praha : Ministerstvo kultury České republiky, odbor církví, [1997]-.

dostupných biografických a bibliografických pramenech a nám šlo zejména o doplnění chybějících, záměrně zamlčovaných a opomíjených autorů. Je pochopitelné, že obě tyto skupiny se mohly v malém množství překrývat.

Struktura záznamu

Od počátku jsme byli rozhodnutí používat formát UNIMARC v souladu s pravidly AACR2/R. Původně navrhovaná struktura UNIMARC dle povinného rozsahu NK ČR.²

001 identifikátor

100 všeobecná data zpracování

200 autoritní záhlaví – osobní jméno (a – příjmení, b -křestní jméno, c – doplněk, f – data)

400 odkaz vylučovací – viz - osobní jméno (a – příjmení, b – křestní jméno, 5 - typ údaje)

500 odkaz přidružený – viz též - osobní jméno (a – příjmení, b -křestní jméno, c –doplněk, f – data)

801 zdroj původní katalogizace (a- země, b – sigla instituce, c – datace vzniku záznamu)

Později bylo přidáno podpole 400 f pro dataci odkazů, podpole 400 8 pro jazyk katalogizace³, podpole 400 c doplněk. Podstatné bylo připojení pole 907 pro biografickou poznámku. Dále přibýlo generované pole 152 pro označení pravidel katalogizace, pole 909 země působnosti⁴, pole 810 citace, pole 300 informační poznámka k záhlaví a konečně pole 908, status záznamu.

K těmto polím jsme přidali pole lokální, užívaná naší knihovnou, která bylo možné při exportu dat vypnout. Jednalo se o pole národnost, rok narození, rok úmrtí, pole pro obrázky a pole pro webové odkazy, dále členěné na podpole adresa, popis, datum. Původně zamýšlené pole pro zvukový záznam nebylo realizováno na základě doporučení oponentní komise.

Hlavní prameny

Hlavním pramenem se stala stávající databáze jmenných autorit v CKK. Z ní bylo pomocí rešerší vybráno přes tisíc českých autorů pokrý-

² BARTL, Z. Národní autority. Praha : NK ČR, 1996. 26 s.

³ Podpole 400 8 jazyk je dvojičinný. Na první pozici je jazyk záhlaví, následuje jazyk odkazu např. czeger, nebo czelet apod. Proto nemůže být použita validace kódů jazyků pro toto podpole.

⁴ Pole 909 a země působení je pro NK neopakovatelné a vyplňuje se kódem CZ u našich autorů, popř. se nechává prázdné u zahraničních autorů. V CKK se tradičně opakovalo a používali jsme pole pro výskyt všech zemí, v nichž autor působil, studoval, byl misionářem, v exilu apod. Tuto praxi jsme ponechali a pouze při exportu dat ponecháváme pouze první výskyt a další výskyty prostě neexportujeme. Čtenáři a badatelé toto pole velice často využívají k rešerším.

vajících daný časový úsek a obsahové zadání. Po sjednocení výchozích podmínek byly záznamy převedeny do databází spoluřešitelských knihoven. Zkoumali jsme též možnosti excerpce autorů z ČNB. Nebylo však dosud možné provádět rešerši, která by nám velmi pomohla, totiž z pole biografická poznámka. Chtěli vybírat termíny objevující se v databázi – duchovní, farář, kněz, apod.

Po konzultacích s Albertinou byla umožněna rešerše z pole biografická poznámka a zahájilo se prohledávání. Zjistili jsme však, že z celkového množství jsme získali pouze kolem 180 nových autorů. Ostatní jsme již měli a často rozpracovanější a úplnějším tvaru. Dalším zásadním pramenem byly Bibliografie. V první řadě Tumpachova a Podlahova Bibliografie české katolické literatury náboženské.⁵ Na ni navazovala Bibliografie katolické literatury pro 20. století s kartotékou katolických autorů P. Františka Vernerova OČ.⁶ Z Bibliografií jsme nevynechali ani Bibliografii české knižní tvorby 1945-1960.⁷ Významným pramenem byl rozhodně pramen Václava Petery, rukopis v osmnácti svazcích: Géniové vlasti a církve. Autor zde zachytil nekrology kněží od Cyrila a Metoděje až po rok 1956.⁸ Především se zde nachází velké množství originálních fotografií, zejména z první poloviny dvacátého století. Ty byly použity rovněž v databázi, jestliže z jejich stav umožnil. Obohacením a přínosem pro odkazové polí autorů byl Slovník pseudonymů.⁹ Excerpovali jsme většinu českých i slovenských biografických slovníků,¹⁰ exilové dokumenty,¹¹ biografické a bibliografické databáze,¹² webový prostor. Byly zachyceny i biografické články v časopisech knihovny a z výstřížků. Záhy jsme zjistili, že chyby v datech, místech a profesích se opakují a autoři je od sebe s chutí opisují. Bylo nezbytné stanovit primární prameny, které by ověřily pravost údajů. Mohly to být záznamy z matriky. V biografickém archivu Ústavu pro

⁵ TUMPACH, Josef; PODLAHA, Antonín. Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913. Díl V. Praha : Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrby, 1923. 2322 s.

⁶ VERNER, František. Kartotéka katolických autorů 1913-2000. [Rukopis].

⁷ BIBLIOGRAFIE české knižní tvorby 1945-1960. 1. vyd. Praha : Národní knihovna, 1995. 1080 s. ISBN 80-7050-183-9.

⁸ PETERA, Václav. Géniové Církve i vlasti. 18 sv. [Rukopis].

⁹ VOPRAVIL, Jaroslav. Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 1540 s.

¹⁰ PAŠTEKA, Július...[et al.]. Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska. Bratislava : Lúč, 2000. 852 s. ISBN 80-7114-300-6.

¹¹ MOŘKOVSKÝ, Alois J. Short Biographies of Czech and Other Priests in Texas. Hallettsville (US) : Missions in czech parishes, 1980. 183 s. GRUNTORÁD, J. Katalog knih českého exilu 1948-1994. Praha : Primus, 1995. 394 s. ISBN 80-85625-55-5.

¹² Wilson biographical database ad.

českou literaturu jsme našli takto ověřená data. Díky laskavé korektuře Dr. Marie Schützové z archivu, jsme mohli doplnit mnoho cenných a ověřených údajů. Porovnávali jsme data i s biografickým archivem Akademie věd ČR. Pro teologickou oblast však se stal zásadním pramenem *Catalogus cleri* (dále CC). Jde o seznam kněží a řeholníků, kteří působili v konkrétní diecézi. Podstatný byl fakt, že šlo o veřejně dostupný, publikovaný zdroj. Uváděly se zpravidla údaje týkající se narození, ordinace, místa působení a úmrtí duchovních. V pražské a olomoucké arcidiecézi, v litoměřické, českobudějovické a královéhradecké diecézi vycházely CC s malými výjimkami pravidelně do roku 1948. V brněnské diecézi byly vydávány každoročně do roku 1920 a poté jednou za dva roky. Celkově bylo k prohlédnutí několik set těchto seznamů. Nejprve se prohlíželi autoři a klérus působící v odborných vědeckých kruzích. Nakonec jsme ale museli porovnat celou databázi ku rejstříkům a všem vyskytujícím se jménům s datací. Problém byl s nucenou vydavatelskou pauzou od roku 1949 do konce šedesátých let. Tehdy díky uvolnění v letech 1968-1969 vyšlo několik čísel. Sporadicky se pak objevily v sedmdesátých a osmdesátých letech. Nově začaly vycházet po roce 1990. Bohužel CC nejsou dostupné kompletně na jednom místě. P. Verner vypracoval sice v polovině 80. let seznam CC s jejich lokací, ale ta se dávno změnila. Proto řada CC byla dostupná pouze prostřednictvím archivů a některé roky jsou bohužel zcela ztraceny.

Databáze se od počátku vytvářela jako databáze ekumenická. Proto jsme velmi uvítali pomoc kolegů z Evangelické teologické knihovny, kteří nám vyexportovali autority z jejich katalogu. Údaje jsme samozřejmě čerpali i z klasických dokumentů a katalogů CKK. Provedli jsme také dotazníkový průzkum. Rozeslali a rozdali jsme kolem dvou tisíc dotazníků žijícím autorům. Na webových stránkách knihovny byl umístěn interaktivní dotazník pro autory, který se rovněž využíval a měl odezvy.

Provoz

Databáze byla zpracována v automatizovaném knihovnickém systému KP-WIN. Provoz sám byl strukturován do několika fází. Především byla vyčleněna zvláštní databáze jmenných autorit, tak aby nebyla narušována zásahy nebo nežádoucími duplicitami z katalogizace a výpůjčky. První fází byl sběr dat ze zásadních zdrojů. Prameny byly rozděleny mezi knihovny a začalo se s výběrem a zpracováním dat. Podle pokynů a norem jsem začali provádět zápis do databáze. Spolupráce knihovny dávkově zasílaly svá data v počtu nejméně sto nových nebo opravených autorit měsíčně do centrální databáze. V průběhu importu byly záznamy přímo vybírány pomocí výběru – *přidej*- pro nový záznam nebo jiný záznam ke sjednocení, *přepiš* – pro kvalitnější, opravený záznam anebo *přeskoč*-pro nevyhovující, špatný záznam. Zde tedy probíhala první kontrola. Po importu proběhla finální, podrobná kontrola záznamů a chyby byly ihned popsány a zaslány zpět do zpracovatelských knihoven. Jednou za čtvrt roku byla zaslána aktuální da-

tabáze do ostatních knihoven. Dosti často probíhal upgrade systému, což přinášelo také některé technické problémy ve zpracování.

Vyřešili jsme obtížnou problematiku začlenění obrázků do databáze i provoz spojený se sběrem, skenováním, zařazením a následnou kontrolou. Tento proces byl spojen s mnohem většími nároky na čas i pracovní síly, než jsme původně předpokládali. Velký objem těchto obrazových dokumentů jsme získali z Petery (cca 650 fotografií), jiné sběrem přímo od autorů nebo v archivech. V současnosti je v databázi cca 1500 fotografií a obrázků. Kvalita závisí na předloze. Fotografie jsou nejostřejší, nejhorší jsou staré noviny a nekvalitní reprodukce.

Započali jsme také s výběrem a přivazováním webových stránek o životě a díle významných osobností. Původně jsme porovnávali celou databázi, ale ukázalo se, že efektivnější bude zaměřit se na nejnámější osobnosti kulturního a společenského života. Většina mladších autorů na univerzitách měla rovněž vlastní webovou stránku.

Bylo nutné neustále hlídat stav aktualizace. Jednou ročně bylo zpracováno pracovní CD firmou Albertina a aktualizované výstupy byly vystaveny na Internetu.

Letošní rok jsme věnovali velké úsilí korekturám, zejména dat, doplňování chybějících údajů a opravám formálního rázu. V současné době probíhá doplňování a testování. Kompletní korektury např. místních názvů jsme záměrně ponechali na závěr zpracování.

Po dokončení grantového úkolu jsme počítali s převedením databáze do integrovaných knihovnických databází Centrální katolické knihovny i dalších účastnických knihoven a s aktualizací databáze na Internetu.

Řešení

Biografická poznámka

Hned zpočátku jsme narazili na obrovský problém roztržitosti údajů profesí, řádových, církevních a vědeckých titulů a hodností. Vytvořili jsme proto seznamy těchto hodností, které jsou dostupné na stránkách projektu. Můžete si je prohlédnout na adrese

URL: http://database.aipberoun.cz/ckk/ckk_cz_additional.htm, kde link nazvaný Doprovodné informace. Kromě již zmíněných abecedních přehledů Katolických a protestantských hodností, naleznete vysvětlení termínů řádových hodností, šlechtických titulů, vývoj vědeckých titulů ve dvacátém století. Zapsali jsme také termíny a vysvětlení pro církevní tresty, neboť často jsou zkresleně chápány.

Ve výše zmíněné adrese Doprovodné informace najdete i vysvětlení obsahu pole nazvané Biografická poznámka. V tomto poli jsme rozhodně nejvíce tápali a dělali nejvíce chyb. Při tvorbě poznámky nestačila již znalost norem, ale byl nutný přehled, znalost teologických reálií a zejména

jemně vyvinutý smysl pro vystižení jádra předmětu. Rozhodně bylo pole korekturní lahůdkou, a proto se mu budu věnovat podrobněji.

Jde o nepovinné, volně tvořené pole. Původně jsme sem zapisovali podle záhlaví pouze dataci (datum, rok) a místo v prvním pádě pro narození a úmrtí autora. Za tečkou následovala stručná biografická poznámka v jedné větě. Na žádost oddělení autorit Národní knihovny jsme opravili v poli výrazy týkající se narození a úmrtí. Byly doplněny o termíny narozen(a) a zemřel(a). Mnoho pramenů se lišilo v dataci i místě. Uváděli jsme důsledně více různých dat nebo míst, aby mohlo být vše dodatečně ověřeno. Často docházelo k záměně data úmrtí a dat pohřbu a rovněž míst. Občas se spletla data narození a křtu a ve výjimečných případech i data narození a ordinace kněze.

Samo pole biografická poznámka by mělo být co nejstručnější. Záhy jsme však zjistili, že rozsah možností faktografických údajů je natolik široký a vágnost jazyka má svá úskalí, že bude nutné stanovit přesné pořadí těchto údajů, které chceme a nechceme mít v poli. Nepůsobilo dobře, když se přeskakovalo z profese na typ autorství, místo ordinace a zase do profese a skok do spolků. Vytvořili jsme tedy pevnou strukturu, které jsme se chtěli držet. Na první místo jsme umístili pro nejvyšší dosaženou církevní hodnost, za níž následuje řádová příslušnost v konvečním tvaru.¹³ Dále jsme uváděli údaje o konverzi, popř. sekularizaci a církevních trestech. Dále následovaly nižší šlechtické tituly, vědecké hodnosti, profesní údaje, údaje o členství ve spolcích, také informace o zálibách, v nichž autor dosáhl odbornosti; například včelařství, sadovnictví apod. Nejpodstatnějším jádrem sdělení byl údaj o typu autorství, nejprve primárním (básník, prozaik, autor skript apod.), poté sekundárním (překladatel, ilustrátor, fotograf, redaktor), poznámku uzavíraly zásadní informace osobního rázu, třeba o účasti v odboji, pronásledování, věznění, nucených dělnických profesích, exilu a státních, mezinárodních nebo církevních vyznamenáních.

Ukázka pole 907 a:

Zahradníček, Jan

Narozen 17.1.1905 Mastník u Třebíče - zemřel 7.10.1960 Uhřínov u Velkého Meziříčí. Katolický básník, esejista, překladatel, redaktor revue Akord, člen Syndikátu českých spisovatelů, vězněn komunisty, zemřel na následky žalářování, rehabilitován.

Touto strukturou jsme zabránili směšování nesourodých pojmů, zároveň jsme mohli pomocí tabulek a rejstříků doplňovat úplné a pravdivé informace odpovídající skutečnému stavu. Oproti vágním termínům typu: duchovní, kněz, objevujícím se často v biografických pramenech, jsme

¹³ viz VODIČKOVÁ, H...[et al.]. Záhlaví pro katalogizaci náboženské literatury. Praha : SKIP, 2001. 96 s. ISBN 80-85851-12-1.

mohli rozpracovat nejen příslušnost ke konkrétní křesťanské církvi, ale i hodnost, profesi a postavení autora.

Ukázala se však další velká slabina. Místní názvy. Stanovili jsme pravidlo, že budou uváděny současné místní názvy. Ale mnoho starších pramenů uvádělo staré označení míst nebo okrajové vesničky velkých měst, které se postupně staly jejich součástí. Některé prameny neuváděly oficiální názvy míst. Další potíž byla s německými jmény. Používat německou nebo českou formu názvu? Často to v praxi znamenalo dlouhé dohledávání ve slovnících a česko-německých rejstřících místních názvů. Jestliže se dohledal český název, byl přednostně použit. Dále se řešilo, co s vesničkami, které byly srovnány se zemí a už fakticky neexistují? Původně se jmenovaly německy a dnes po nich zůstal kopec s českým jménem. Rozhodli jsem se, že konečné korektury místních jmen ponecháme na závěr, až bude ukončena excerpce pramenů, zejména Catalogu cleris. Tím by do databáze již nepřibývaly chybné názvy.

U míst úmrtí exulantů¹⁴ jsme neuváděli zemi v případě měst, jejichž lokace byla zřejmá a obecně známá. Po velké korektuře našich exilových autorů, kterou laskavě provedl pan Jiří Gruntorád z knihovny Libri prohibiti, bylo jasné, že i tato praxe je neudržitelná. Například Londýn je nejen hlavní město Velké Británie, ale najdeme ho i ve Spojených státech amerických. To se týká i Prahy a řady dalších měst. Rozhodli jsme se proto důsledně u všech zahraničních (i slovenských) míst doplňovat do závorky kód země v souladu s mezinárodní normou ISO 3166.

Například, pole 907:

Mořkovský, John L.

Narozen 16.8.1909 Praha (US) - . Katolický česko-americký arcibiskup, doktor teologie, přednášel kanonické právo, přispěvatel časopisu Nový Domov.

Autoritní záhlaví

Pole 200 obsahuje autory definované AACR2 v kapitole Personální záhlaví 22.1A. a v následujících kapitolách. Pro záhlaví tedy byla tedy použita taková forma jména, pod kterou byla nebo je osoba autora běžně známa.

Podpole 200 c je používáno v případě, že je nutno blíže identifikovat autora, zejména chybí-li příjmení. Původně jsme měli v podpoli 200 c doplňky také informace o řádové příslušnosti, která umožňovala rychlejší identifikaci autorů. Oddělení jmenných autorit NK nedoporučilo používat

¹⁴ Poměrně rozsáhlá rozprava s panem Jiřím Gruntorádem byla též k termínu exulant-emigrant. Odborník na tuto problematiku nám vysvětlil, že termínu exulant je užíváno ve smyslu nuceného, většinou ideového odchodu ze země, zatímco termínu emigrant se používá pro ekonomickou emigraci. Toto jsme též v naší databázi akceptovali.

toto podpole k těmto účelům, proto jsme od této praxe ustoupili. Příklad současného použití: 200\$A\$Vojtěch\$S\$bratr\$F\$1969–¹⁵

Podpole používáme rovněž pro titul nejvyšší církevní hodnosti, což je hodnost kardinála. Databáze obsahuje čtrnáct kardinálů, kteří se buď narodili, zemřeli nebo působili na našem území během dvacátého století.

Příklad: 200\$A\$Kašpar\$B\$Karel\$Boromejský\$S\$kardinál\$F\$1870-1941.

U některých jmen v záhlaví objevíte v podpoli 200 f kromě běžných údajů o narození a úmrtí také termíny nar. rok nebo zemř. rok. V případě, že známe dataci úmrtí autora, ale nemůžeme nikde datum narození či úmrtí dohledat, uvádí se právě tato forma v záhlaví v podpoli 200 f.

Např. 200 \$A\$Žižkovský\$B\$Alois\$F\$nar._1877

200 \$A\$Zajitz\$B\$Eduard\$F\$zemř._1938

V současné době se jeví dohledávání životních dat autorů jako neřešitelný problém. Data, která dříve byla dohledávána v matrikách a bylo tudíž možno je ověřit, jsou nyní blokována, dle právní terminologie – chráněna – Zákonem na ochranu osobních údajů. Není možno ověřit ani datace dávno zemřelých jedinců. Zbývají tedy hřbitovy, parte, popř. osobní komunikace s rodinou, což je časově nesmírně náročné. Ostatně zde už se dostáváme spíše do práce s biografickými hesly.

Odkazy

Pole odkazů 400 bylo vytvořeno šiframi, pseudonymy, grafonymy, řeholními jmény, birmovacími a křestními jmény, sekulárními jmény, vyvdanými a vlastními jmény i různými zvláštními cizojazyčnými formami jmen. Jmenná typologie je opravdu barvitá a jen s velkými obtížemi jsme se trefovali do několika málo položek, které se nabízely ve formátu UNIMARC/Authority pro podpole 400 5. Byly definovány hodnoty kódů: akronym – d, pseudonym – e, skutečné jméno – f a dále jiné – z, které však Oddělení jmených autorit NK nedoporučilo používat. Bylo štěstí, že jsme se prostřednictvím NK alespoň dopracovali k novému anglickému vydání, které řešilo nejen naši složitou problematiku náboženských jmen, ale i potíže se jmény provdaných žen. Tak jsme k původnímu výběru mohli doplnit ještě následující kódy: náboženské jméno – i, vyvdané jméno – j, jméno za svobodna – k, sdílený pseudonym – l a zejména sekulární jméno m.

Neznamená to ovšem, že tím byly vyřešeny všechny naše problémy se jmény. Právní stránku užívání jmen a příjmení upravil zákon č. 301/2000 Sb. O jménu, příjmení a matrikách. Z hlediska právního je jedinec definován jen ve spojení se slovem příjmení. Křestní jméno, které se získává křtem, český právní řád neuvádí. Tak např. jméno Martin Putna, křtěný

¹⁵ Jenom na okraj podotýkám chronicky známou skutečnost, že v těchto výše uvedených případech bude indikátor nulový, neboť jméno je zapsáno pod křestním jménem.

Cyril, tedy Martin C. Putna bývá v pramenech označováno jako pseudonym, což je zavádějící.

Tím se dostáváme k ještě složitějšímu problému, k problému pseudonymu. Ten je právně upraven zákonem č. 121/2000 Sb. Autorský zákon. Pseudonym je charakterizován jako jméno užívané pro zakrytí totožnosti autora. Někteří autoři používali třeba deset i více pseudonymů. Při tvorbě záhlaví by opět mělo být vybráno nejužívanější autorské jméno a pokud žádná forma jména nepřevažuje, má být zvolena taková forma jména, kterou autor používal jako poslední.¹⁶ Kdybychom ale měli toto pravidlo důsledně naplnit, musela by existovat úplná bibliografie křesťanské literatury a ta neexistuje v použitelné podobě.

P. František Verner sice vytvořil lístkovou bibliografii katolické literatury 20. století, ale ta je pouze systematicky řazena. Budeme si proto muset ještě počkat na její elektronické zpracování, které může následně zamíchat karty autoritních záhlaví.

Krycí jméno se používá pro dílo vydané pod cizím jménem většinou z politických důvodů. Setkali jsme se také s autory, kteří „půjčovali“ svá jména kolegům, aby jim umožnili publikovat. Např. katolický kněz, františkán a náboženský spisovatel Benedikt Holota používal krycí jméno již zemřelého Dr. Jiřího Mrázka, protože za komunismu nemohl publikovat. Zákon nás též upozorňuje, že anonymní, krycí jméno nebo dílo vydané záměrně jako anonymní nelze zveřejnit proti vůli autora.

V souvislosti s těmito zákony bylo nezbytné, aby naše databáze byla evidována Úřadem na ochranu osobních dat. Je třeba konstatovat, že tato evidence neprobíhala zcela jednoduše a museli jsme dokazovat ušlechtilost našich pramenů i úmyslů. Podařilo se nám však prokázat, že naše zdroje jsou veřejně přístupné a pokud shromažďujeme a zveřejňujeme údaje o žijících autorech, pak pouze s jejich písemným souhlasem. Databáze tak byla nakonec řádně zaregistrována Úřadem pro ochranu osobních dat na základě rozhodnutí ze dne 14. 5. 2002, číslo registrace: 00016104/001.

Zdaleka nejsložitější se mohla jevit, zejména laikovi, situace ve jménech v náboženské oblasti. Setkávali jsem se nejen s jmény křesťanskými, tedy udělenými při svátosti křtu. Podobně se nám objevovala jména bířmovací, udělená při svátosti bířmování. Jména řeholní často záměrně neobsahovala příjmení, lišila se dosti podstatně od jmen sekulárních, světských. Řeholní jména se také snadno zamění, protože se v řádech a kongregacích často opakuje jméno oblíbeného světce.

Citace

Pole 810 obsahuje citaci zdroje, v němž byly nalezeny informace o záhlaví. Přičemž první pole obsahuje citaci bibliografického záznamu, při

¹⁶ Viz AACR2/R : 22.3. Volba mezi různými formami téhož jména

jehož katalogizaci bylo záhlaví stanoveno.¹⁷ Podpole 810 a uvádí citaci, podpole 810 b nalezenou informaci. Od této praxe ovšem NK ustoupila a bylo nám doporučeno místo podpole 810 b užívat národní pole 907 a (pracovně nazývané biografická poznámka). Toto doporučení jsme akceptovali.

V úvodu jsem popsala hlavní prameny, z nichž jsme čerpali. Citovali jsme pouze tehdy, pokud jsme našli novou, další, doplňující informaci o autorovi. Výjimku tvořily citace ČNB, neboť Oddělení jmenných autorit nás žádalo o výběr autorit, které neobsahuje databáze Souboru národních autorit (dále SNA). Proto jsme citovali ČNB u všech záznamů, které jsme porovnali v různé úrovni zpracování. Úplný seznam excerpovaných zdrojů je vystaven na Internetu na adrese:

URL: http://database.aipberoun.cz/ckk/additional_ex_dokumenty.htm

V průběhu našich excerpací jsme mohli sledovat pokles výskytu křesťanských autorů v průběhu celého 20. století. Od Rakouska-Uherska přes období I. republiky, protektorát až po dobu komunismu. Bohužel tato situace většinou v soudobých biografických pramenech přetrvává. Např. Slovník českých pedagogů¹⁸ neuváděl ani jednoho bohemikálního křesťanského pedagoga nebo pedagoga-kněze ve 20. století.

Pokud šlo o obsah podpole 810 a, přikročili jsme k užívání normy ČSN ISO 690.¹⁹ Jen tak bylo možné sjednotit citace a dát databázi jednotný tvar. V citacích jsou publikované prameny, monografie, časopisy, články, ale objevují se zde i nepublikované zdroje archivního rázu, rukopisy, archiválie, drobné tisky, ale najdeme zde i citace elektronických dokumentů, databází i webových stránek, neboť informace o některých autorech prostě nebyly dostupné jinde než ve webovém prostoru.

Například: **Rabas, Josef** – významný profesor, teolog exulant SCHWESSINGER, B. *Anwalt der verfolgten Kirche*. [online]. Würzburg : Bistum, 1998 [cit.2002-07-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.bistum-wuerzburg.de/medien/Sobla4398/PortraitSobla4398W.html>>.

Některé citace mohou vzbudit údiv, protože jsme citovali i náhrobní kameny, v případě, že nám pomohly identifikovat autora.

Např. **Schindler, František**

Náhrobek Františka Schindlera na hřbitově v Praze-Bubenci.

Národnost

Další problém se záhy objevil u zdánlivě jednoduchého pole národnost, které jsme převzali z původní struktury záznamu a které nebylo povinné pro UNIMARC. Nám se přesto zdálo zajímavé, a proto jsme ho v databázi ponechali. Ukázalo se však, že zdaleka není tak jednoduché určit národ-

¹⁷ UNIMARC/Authority

¹⁸ CIPRO, M. *Slovník pedagogů*. Praha : Miroslav Cipro, 2001. 550 s.

¹⁹ ČSN ISO 690: Bibliografická citace. Vydána 1996.- SNA tuto normu nepoužívá a má vlastní seznam citací.

nost, jak se zdálo na první pohled. Termín národnost prošel obsahovým vývojem. Jak byl chápán za Rakouska-Uherska, I. republiky, není zdaleka chápán dnes. Zatímco dnes si vlastně národnost volíme (viz sčítání lidu), tehdy byla národnost chápána jako příslušnost k národnostní menšině v monarchii.

Velmi složitá byla situace například u kněží, působících např. v litoměřické diecézi (tedy výrazně německé oblasti). Měli německá jména, narodili se v Čechách. Např. pramen *Catalogus cleri* uváděl u jednotlivých osob zkratky B. = Bohemus, M. = Moravus, Sil. = Silesius, Sl. = Slovacus. Ačkoliv se na první pohled zdálo, že jde o označení národnosti, nebylo tomu tak. Šlo o zemskou příslušnost, přičemž národnost mohla být různá. Po mnoha obtížích a konzultacích jsem se shodli, že toto pole budeme vyplňovat pouze v případě, že bude v prameni explicitně řečeno, jaké národnosti autor skutečně byl.

Využití

Databáze je v současné době přístupná z katalogů knihoven, z CD-ROM, z Internetu.

Kompletní databázi Jmenné autority: křesťanství (1901-2000), (dále JAK), jsme zpřístupnili pod systémem Tornádo firmy Albertina. Adresa URL: <http://database.aipberoun.cz/ckk>. Data byla uložena na serveru Albertiny Beroun a nejsou tudíž on-line. Jsou dodávána pouze dávkově.

Povězme si však nejprve, co konkrétně můžete očekávat a nalézt. Databáze ke konci července obsahovala zhruba 4 372 záhlaví. Dále v databázi najdete kolem 8 200 odkazů na různé varianty výskytů autorských jmen. Kolem 1 500 autorů si můžete prohlédnout na obrázku různé kvality. Zhruba čtvrtina autorů byla doplněna webovým odkazem. Nejčastěji využívané dotazy jsou především na aktuální výročí. Například zadáním dotazů 1904 or 1954 získáme aktuální informaci o jubilantech příštího roku. Z pole 907 a – biografická poznámka se vyhledává velmi často. Dělalí se oborové rešerše, například zadáním dotazu fyzik – jsou nalezeny všichni autoři s touto profesí v databázi. Je možno udělat řádový přehled autorů, například zadáním dotazu jezuit* se naleznou všichni jezuitští autoři v databázi. Historici mohou hledat pod hesly exulant, vězně, vyznamenán apod. Můžeme také hledat zároveň ve všech polích nebo ve všech polích autorských. To je velmi důležité při hledání jména, o kterém netušíme, zda je záhlaví nebo odkaz, pseudonym nebo vlastní jméno apod. V rešerši se tedy prohlédá pole 200, 400 i pole 500.

Vyhledávání je trojí: jednoduché, kombinované a expertní. Uživatel má k dispozici rejstříky i nápovědu u jednotlivých polí. Rešerše jsou prakticky stejné jako u ČNB, a proto se domníváme, že budou všem snadno přístupné. Je možný výstup do různých formátů zobrazení – návěšťový, UNIMARC, iso, s obrázkem i bez obrázku. Tak je umožněno využití data-

báze knihovnám, které mohou použít všechny nebo vybrané autority. Na požádání také můžeme zaslat CD.

Webové odkazy jsou aktualizované linky, které Vás okamžitě přesunou na požadovanou webovou stránku autora. Ještě bude nutné dořešit možnost ukládání, tisku a zaslání vyhledaných záznamů e-mailem. Velký klad vidíme v možnosti zpřístupnění produktu všem informačním institucím v Čechách prostřednictvím internetu.

Na semináři Automatizace knihoven 2002 se prezentace databáze setkala s velkým ohlasem. Mnoho knihoven projevilo zájem o využití. Byl rovněž projeven zájem ze strany Ústavu informačních studií a knihovnictví, neboť jde o originální řešení jmenných autorit. Z Národní knihovny reagovalo především oddělení referenčních a meziknihovnických služeb. Mgr. Košťálová zařadila informace o našem produktu do školení o elektronických biografických zdrojích, které opakovaně proběhlo v roce 2002 v Národní knihovně ČR.

Dále byla databáze využívána v Akademii věd, kde hodlají podle tohoto vzoru vytvářet soubor akademiků. Pracuje se s ní i v Ústavu české literatury AV. Z knihoven Evangelické teologické fakulty a Katolické teologické fakulty přišly pozitivní reference na využívání zdroje. Doplnili jsme také některé již vydané biografické slovníky např. Biografický slovník Slezska a Severní Moravy, Chorvatsko-český biografický slovník, slovník Havlíčkobrodská, ad. V slovenském časopise Knížnica byl v říjnu 2002 publikován článek informující o produktu a setkal se s dobrým ohlasem i na Slovensku. Dostali jsme záhy darem Slovenský biografický slovník. Multimediální databáze křesťanských autorů se stala také součástí databáze a portálu Státní technické knihovny.

Centrální katolická knihovna má v současnosti cca 2000 stálých čtenářů. Ti mohou využívat souboru v běžném katalogu nebo jako externí katalog ve zvláštní databázi. Databáze je využívána zejména pro biografické informace, ale i pro šíři odkazů. Novináři a média využívají databázi ke tvorbě kalendářů, výročí i informací o regionální osobnosti. Databáze je využívána také v dalších účastnických knihovnách.

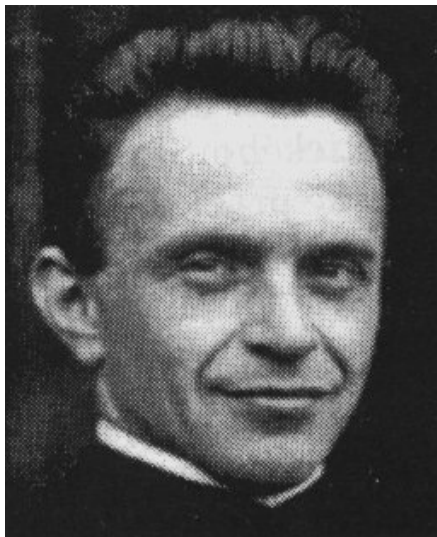
Spolupráce se Souborem národních autorit

V současné době byly již chybějící záznamy doplněny do Souboru národních jmenných autorit NK. Vyexportovali jsme kolem 1600 nových záznamů. Dostí velké procento našich záznamů by ještě mohlo doplnit, či revidovat stávající záznamy databáze SNA. Jde především o doplnění chybějících údajů v záhlaví v podpoli 200 f, zejména rok úmrtí a dále a doplnění a opravu přesných datací a míst v poli 907 a. Řada termínů, zejména z Kuncovy kartotéky, je značně archaická a neodpovídá současné teologické terminologii. Uvažujeme o tom, že bychom ve spolupráci s SNA pokračovali prostřednictvím Z39.50 v příštím roce.

Závěr

Cílem projektu Multimediální databáze souboru bohemikálních jmených autorit ve 20. století bylo doplnit údaje chybějící v knihovnách, informačních institucích a celé společnosti. Padesát let totality znamenalo vymazání některých velkých osobností z paměti národa. Byly většinou umlčeny, vězněny nebo dokonce umučeny. Mnoho knih nemohlo být napsáno, myšlenkový potenciál nemohl být předán žákům a dalším generacím. Ačkoliv se zdála tato propast nepřeklenutelná, částečnou náhradou informačního, kulturního, duchovního dluhu je snad i naše databáze.

Ukázka celkového záznamu z JAK:

Autor - záhlaví

Kajpr, Adolf 1902-1959

Autor - odkaz viz

ak 1902-1959

Biografická poznámka

Narozen 5.7.1902 Hředle - zemřel 17.9.1959 Leopoldov. Katolický kněz, jezuita, docent filozofie, kazatel, exercitátor, redaktor časopisu Katolík, Božského Srdece Páně a Dorost, vězněn nacisty, vězněn a umučen komunisty.

Citace

HOFFMAN, Bedřich. A kdo vás zabije... 2. vyd. Přerov : Společenské podniky, 1946. 590 s.

CATALOGUS cleri. Praga : Archiepiscopatus Pragensis, 1948. 378 s.

MASARYKOVA univerzita. Slovník českých filozofů. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1998. 697 s. ISBN 80-210-1840-2.
VAŠKO, Václav. Neumlčená. Praha : ČKA, 1990.
PAVLÍK, J. Budou vás vydávat soudům.
TOMEŠ, Josef...[et al.]. Český biografický slovník XX. století. Díl II. 1. vyd. Praha: Paseka, 1999. 650 s. ISBN 80-7185-245-7.
VERNER, František. Kartotéka katolických autorů 1913-2000. [Rukopis].
NECHVÁTAL, Bořivoj. Vyšehradský hřbitov. Národní kulturní památka Vyšehrad, 1991. 93 s.

Status autority

definitivní

Země působení

CZ; CS; AT; BE

Datum aktualizace

7.5.2003

Identifikační číslo

kpwa746

Národnost

česká

WWW

!0,0 Životopis.

!0,1 Životopis.

!0,2 Věznění.

!0,3 Životopis.